

ДЕРЖАВНА СЛУЖБА, СЛУЖБА В ОРГАНАХ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ



УДК 342.7:35.08](477)

ПРАВО ГРОМАДЯН НА ДЕРЖАВНУ СЛУЖБУ В УКРАЇНІ: ПОНЯТТЯ, ЗАКОНОДАВЧЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ, ВИМОГИ ТА ОБМЕЖЕННЯ ДО КАНДИДАТІВ

А. В. Малюга,
*аспірант кафедри публічного управління та публічної служби,
Національна академія державного управління при Президентові України,
керівник секретаріату Комітету Верховної Ради України з питань державного будівництва,
регіональної політики та місцевого самоврядування*

Стаття присвячена проблемам теорії та практики реалізації конституційного права громадян на рівний доступ до державної служби. Досліджуються витoki та сучасне правове регулювання права громадян на державну службу, а також легітимні підстави для обмеження цього права, визначені міжнародними договорами, конституціями і спеціальними законами про публічну службу в Україні та державах – учасницях ЄС.

За результатами проведеного дослідження автор дійшов висновку, що передбачені законами України обмеження права на державну службу не можуть вважатися дискримінацією осіб, які претендують на вакантні посади державної служби.

Ключові слова: державна служба, право на рівний доступ до державної служби, обмеження права на державну службу, люстрація, дискримінація.

A. V. Malyuga,
*Post-Graduate Student of the Chair of Public Administration and Public Service,
National Academy for Public Administration under the President of Ukraine, Head of the Secretariat of the Verkhovna Rada of Ukraine Committee on State Building, Regional Policy and Local Self-Government*

THE RIGHT OF CITIZENS TO CIVIL SERVICE IN UKRAINE: THE CONCEPT, LEGAL REGULATION, REQUIREMENTS AND RESTRICTIONS TO CANDIDATES

The article is devoted to the problems of theory and practice of the realization of the constitutional right to equal access to public service. The sources and modern legal regulation of the citizens' right to public service are investigated as well as legitimate grounds for restricting this right provided for by international treaties, constitutions and special laws on public service in Ukraine and EU member states.

According to the results of the study, the author came to the conclusion that the restrictions on the right to civil service provided for by the laws of Ukraine can not be considered discrimination against persons applying for vacant civil service positions.

Key words: the civil service, the right to equal access to the civil service, restriction of the right to civil service, lustration, discrimination.

А. В. Малюга,
*аспірант кафедри публічного управління та публічної служби,
Національна академія державного управління при Президенті України,
руководитель секретариата Комитета Верховной Рады Украины по вопросам государственного строительства, региональной политики и местного самоуправления*

ПРАВО ГРАЖДАН НА ГОСУДАРСТВЕННУЮ СЛУЖБУ В УКРАИНЕ: ПОНЯТИЕ, ЗАКОНОДАТЕЛЬНОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ, ТРЕБОВАНИЯ И ОГРАНИЧЕНИЯ К КАНДИДАТАМ

Статья посвящена проблемам теории и практики реализации конституционного права на равный доступ к государственной службе. Исследуются истоки и современное правовое регулирование права граждан на государственную службу, а также легитимные основания для ограничения этого права, предусмотренные международными договорами, конституциями и специальными законами о публичной службе в Украине и государствах – участниках ЕС.

По результатам проведенного исследования автор пришел к выводу, что предусмотренные законами Украины ограничения права на государственную службу не могут считаться дискриминацией лиц, претендующих на вакантные должности государственной службы.

Ключевые слова: государственная служба, право на равный доступ к государственной службе, ограничения права на государственную службу, люстрация, дискриминация.

© Малюга А. В., 2018

Постановка проблеми. Конституція України, поряд з іншими політичними правами людини, у частині другій ст. 38 закріплює і гарантує громадянам рівне право доступу до державної служби [2]. Право на державну службу, отримавши свою легітимацію ще в перших конституціях і конституційних актах XIX ст., на сьогодні має універсальний характер і багаторічну державно-управлінську практику своєї реалізації.

Відповідне право громадян закріплюється в конституціях більшості держав – учасниць ЄС та інших країн світу. Наприклад, Конституція Іспанії в частині другій Розд. 23 гарантує громадянам рівність у доступі до виконання функцій держави і зайнятті відповідних посад в органах державної влади; ст. 3 Конституції Королівства Нідерландів визнає за всіма громадянами рівне право щодо призначення на державну службу; ст. 60 Конституції Польщі встановлює, що “польські громадяни, які повною мірою користуються публічними правами, мають право доступу до публічної служби на рівних засадах” [3, с. 179].

Водночас право на державну службу не набуло абсолютного характеру. Особи, які його реалізують, як в Україні, так і в інших країнах повинні відповідати законодавчо встановленим вимогам, що унормовані для кандидатів на вакантні посади державної служби.

Отже, слід зазначити, що реалізація передбаченого Конституцією України рівного права доступу громадян до державної служби і практика обмеження права на державну службу породжують численні загальнотеоретичні та практичні проблеми у сфері державного управління. Відповідна проблематика є актуальною з огляду на становлення нової професійної державної служби в Україні та вимагає комплексного дослідження.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Проблеми теорії та практики рівного права доступу громадян до державної служби в Україні та її законодавчого, управлінського, науково-методичного та освітнього забезпечення залишається традиційною для досліджень у галузях публічного управління, права, соціології та інших наук. Започаткування в 2014–2015 рр. масштабної реформи державного управління в Україні та прийняття 10 грудня 2015 р. Закону України “Про державну службу” стало каталізатором для нових досліджень проблем теорії та практики публічної служби в Україні. Одним із останніх системних досліджень у цій сфері став “Науково-практичний коментар до Закону України “Про державну службу” (Київ, 2017), підготовлений К.Ващенком, І.Коліушком, П.Кондиком, В.Тимощуком, В.Федо-

ренком та іншими дослідниками, у тому числі й автором цієї публікації [6, с. 166–254].

Формулювання мети дослідження. Метою цього дослідження є обґрунтування сутності (витоків) і змісту права громадян на державну службу в Україні, а також дослідження системи загальних і спеціальних критеріїв, визначених міжнародними договорами і документами, актами українського законодавства, що визначають обмеження щодо реалізації цього права громадянами.

Виклад основного матеріалу. Право громадян на публічну службу в тій чи іншій формі існує з найдавніших часів, коли в цивілізаційній історії людства виникли перші держави. Найбільшого розвитку та престижу публічна служба набуває ще за часів Античності. Так, М.Цицерон писав: “Треба щоб існували магістрати; адже без їх мудрості та старанності громада існувати не може, і розподілом повноважень між ними підтримується весь державний лад. При цьому має бути встановлена не лише для магістратів міра їх влади, але й для громадян міра їх покори. Адже той, хто розумно керує, рано чи пізно змушений буде підкорюватися, а той, хто покійно підкорюється, гідний того, щоб рано чи пізно почати керувати” [15, с. 200].

Витоки права на державну службу можна знайти і за часів буржуазно-демократичних революцій та війн за незалежність XVII–XIX ст. в Європі та Америці, і за часів розбудови нових національних держав після Першої світової війни, уключаючи добу національно-визвольних змагань України та утвердження державної служби за часів Гетьманату П.Скоропадського ще в 1918 р. – за 100 років до сьогодні. Однак значимо, що найбільшій актуальності та свого універсального унормування право на державну службу набуло з другої половини XX ст.

Уже після Другої світової війни право громадян на рівний доступ до державної служби в країні перебування визнано одним із основоположних політичних прав людини і громадянина. Так, частина друга ст. 21 Загальної декларації прав людини 1948 р. визначає: “Кожна людина має право рівного доступу до державної служби у своїй державі” [1]. Надалі право кожного громадянина “допускатись у своїй країні на загальних умовах рівності до державної служби” було закріплено у пункті “с” ст. 25 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права 1966 року [5], а також в інших міжнародних угодах і документах.

Наприклад, у принципі 3 “Принципів публічного управління. Система для країн Східного Партнерства (програма SIGMA)” визначається: “Відбір на державну службу, зовнішній або внут-

рішній, незалежно від категорії/класу державних службовців, здійснюється на меритократичних засадах, принципах рівних можливостей та змагальності” [11].

Положення цих та інших міжнародних універсальних правозахисних договорів і міжнародних документів щодо права громадянина на рівний доступ до державної служби було закріплено в конституціях більшості держав світу, зокрема, і в Конституції України.

Механізми реалізації права громадян України на державну службу було започатковано ще в 1993 р., коли парламент прийняв перший у незалежній Україні Закон “Про державну службу” [8].

Чинний Закон України “Про державну службу” від 10 грудня 2015 р. № 889-VIII унормував право громадян на державну службу і встановив систему вимог і критеріїв, які висуваються до претендентів на вакантні посади державної служби всіх категорій – “А”, “Б”, “В” [9]. Частина перша ст. 19 цього Закону встановлює, що правом на державну службу наділені особи, які: а) мають громадянство України; б) досягли повноліття; в) вільно володіють державною мовою; г) мають відповідний посаді державної служби ступінь вищої освіти [9].

Чи означає це, що кожна людина, яка має громадянство, може безперешкодно претендувати на рівний доступ до державної служби? Відповідь на це питання не буде однозначною і потребує розгляду низки положень.

Насамперед, слід звернути увагу, що відповідно до частини другої ст. 38 Конституції України громадяни користуються рівним правом доступу до державної служби, а також до служби в органах місцевого самоврядування. Разом з тим аналіз цього конституційного положення в його логічному взаємозв’язку з іншими нормами Основного Закону України та Закону України “Про державну службу” дає підстави для висновку, що право рівного доступу до державної служби не слід отожднювати з правом на державну службу.

Так, окремі обмеження конституційного права щодо рівності доступу громадян до державної служби виходячи з вимог частини другої ст. 64 Конституції України можуть установлюватися виключно в умовах воєнного або надзвичайного стану із зазначенням строку дії цих обмежень.

Натомість, Основний Закон України в ст. 92 закріплює, що “права і свободи людини і громадянина, гарантії цих прав і свобод; основні обов’язки громадянина” [4] визначаються виключно законами України. Тому під час дослі-

дження винесеного в заголовок цієї статті питання необхідно взяти до уваги зміст нормативних положень законів України “Про державну службу” та “Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні”, положення міжнародних договорів і документів у цій сфері та правових позицій, сформованих у відповідних рішеннях Конституційного Суду України.

Як відомо, ст. 19 Закону України “Про державну службу” визначає дискретний перелік вимог щодо кандидатів на вакантні посади державної служби та обмеження щодо реалізації права на державну службу в Україні [9]. Указані вимоги та обмеження відповідають міжнародним документам Ради Європи, які встановлюють умови реалізації права на публічну службу.

Так, Рекомендація № R (2000) 6 Комітету Міністрів Ради Європи державам – членам Ради Європи “Про статус публічних службовців у Європі” в пункті 4 “Умови та вимоги при прийнятті на публічну службу” визначає: “При прийнятті на публічну службу слід керуватися принципами рівноправного доступу до публічних посад, відбору за досягненнями, чесного і відкритого конкурсу та відсутності дискримінації. Для доступу до публічних посад можуть існувати певні передумови. Крім того, для прийняття на публічну службу можуть існувати загальні та спеціальні вимоги. Якщо ці вимоги є винятками з вищезгаданих принципів, вони можуть застосовуватися лише тоді, коли не суперечать закону” [12, с. 699–700].

Подібна позиція щодо користування громадянами рівним правом доступу до державної служби підтримується й Конституційним Судом України. Як зазначається у мотивувальній частині Рішення Конституційного Суду України від 18 квітня 2000 р. № 5-рп/2000, установлення Конституцією та законами України певних кваліфікаційних вимог не порушує конституційного принципу рівності, адже всі громадяни, які відповідають конкретним кваліфікаційним вимогам, мають право займати відповідні посади [13].

Таким чином, на відміну від передбаченого Конституцією України рівного права доступу громадян до державної служби, право на державну службу не має абсолютного характеру. На це вказують не лише обов’язкові вимоги до осіб, які мають право на державну службу, визначені в частині першій ст. 19 Закону України “Про державну службу”, а й положення частини другої цієї статті, яка встановлює вичерпні підстави щодо обмежень до вступу на державну службу [9].

Так, зокрема, частина друга ст. 19 Закону України “Про державну службу” встановлює гра-

ничний вік вступу на державну службу – 65 років [9]. Це означає, що громадянин України, який досяг 65-річного віку, не може вступати на державну службу, рівно як і продовжувати перебування на державній службі. Це законодавче положення не є новацією для державних службовців України. Нагадаємо, що граничний вік перебування на державній службі був установлений свого часу Законом України “Про державну службу” 1993 р. – спочатку на рівні 60 років [8], а надалі – збільшений у 2011 р. до 65 років (Закон № 4161-VI).

Подібна практика законодавчого визначення граничного терміну перебування на державній службі до 65 років поширена й у низці держав – учасниць ЄС (Естонія, Греція, Польща, Чехія) [7, с. 134]. Це пов’язано як зі збільшенням тривалості життя в державах Європи, так і з прагненням урядів цих країн зберегти інституційну пам’ять корпусу державних службовців шляхом залишення на посадах досвідчених службовців з одночасним збільшенням для них (залежно від страхового стажу) преференцій після виходу на пенсію.

Законом України “Про державну службу” (ст. 19) також обмежується право осіб на державну службу у разі, якщо вони в установленому законом порядку визнані недієздатними або дієздатність яких обмежена [9]. При цьому підстави визнання особи недієздатною чи обмежено дієздатною встановлено Цивільним кодексом України, а процедура – Цивільним процесуальним кодексом України.

Так, частина перша ст. 39 Цивільного кодексу України встановлює, що “фізична особа може бути визнана судом недієздатною, якщо вона внаслідок хронічного, стійкого психічного розладу не здатна усвідомлювати значення своїх дій та (або) керувати ними” [14]. Частина перша ст. 36 Цивільного кодексу України визначає, що суд може обмежити цивільну дієздатність фізичної особи, якщо вона “страждає на психічний розлад, який істотно впливає на її здатність усвідомлювати значення своїх дій та (або) керувати ними” [19]. Зазначимо, що виключна компетенція щодо визнання людини недієздатною або обмеження її дієздатності належить судам загальної юрисдикції.

Особа, яка претендує на зайняття вакантної посади державної служби, не може мати громадянства іншої держави. Це зумовлено тим, що Конституція України в ст. 4 визначає єдине громадянство [4], підстави набуття та припинення якого визначаються спеціальним Законом України “Про громадянство України”. До того ж право на рівний доступ до державної служби згідно з частиною другою ст. 38 Основного Закону України належить

виключно громадянам України [4]. Зазначене унеможливило зайняття посади державного службовця в Україні іноземцями чи особами без громадянства навіть у тому разі, коли іноземець одночасно має громадянство України, через унормування в Україні принципу єдиного громадянства.

Проблема перебування на державній службі в Україні осіб, які мають громадянство України, а також громадянство іншої країни чи кількох країн, набуло особливої гостроти після анексії Автономної Республіки Крим і під час відомих військово-політичних подій 2014–2018 рр. на Сході України, коли відбувалися непоодинокі випадки отримання державними службовцями в цих регіонах громадянства Російської Федерації. Подібна проблема має місце й серед державних службовців, які працюють і проживають у прикордонних регіонах України (Закарпатська, Львівська, Чернівецька, Чернігівська та інші області). Це зумовило реєстрацію в 2014–2017 рр. у Верховній Раді України VIII скликання низки законопроектів, що передбачають припинення громадянства України для осіб, які самовільно отримали іноземне громадянство. Утім, відповідні законодавчі ініціативи не отримали підтримку парламентарів.

Частина друга ст. 19 Закону України “Про державну службу” вказує серед підстав, які не дозволяють громадянам обіймати посаду державної служби, також і непроходження спеціальної перевірки або ненадання згоди на її проведення [9]. Згідно з пунктом 1 Порядку проведення спеціальної перевірки стосовно осіб, які претендують на зайняття посад, що передбачають зайняття відповідального або особливо відповідального становища, та посад із підвищеним корупційним ризиком, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 25 березня 2015 р. № 171, відповідна спеціальна перевірка є обов’язковою для державних службовців категорій “А” і “Б” [7]. При цьому кандидат на зайняття посади державної служби цих категорій, щодо якого за результатами спеціальної перевірки встановлено обставини, які унеможливають прийняття його на державну службу, вважається таким, що не пройшов спеціальну перевірку.

Обмеження в частині реалізації права на зайняття певних посад державної служби встановлені також Законом України “Про очищення влади” від 16 вересня 2014 р. стосовно осіб, які підлягають люстрації. Органом, уповноваженим на забезпечення проведення люстраційної перевірки, визначено Міністерство юстиції України. Саме цей орган веде Єдиний державний реєстр осіб, до яких застосовано положення Закону України “Про очищення влади”. Станом на 01 вересня 2017 р. цей

реєстр містить 928 позицій з прізвищами громадян, до яких застосовано процедуру люстрації [2].

Разом із тим законодавчі обмеження щодо реалізації права громадян на державну службу не можуть мати своїм наслідком дискримінацію. Так, положення Закону України “Про державну службу” та відповідних міжнародних договорів також кореспондуються з частиною першою ст. 4 Закону України “Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні” від 06 вересня 2012 р. № 5207-VI, яка поширює правове регулювання цього Закону на суспільні відносини у сфері державної служби. Цей Закон у пункті 2 частини першої ст. 1 визначає дискримінацію як ситуацію, за якої особа та/або група осіб за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, віку, інвалідності, етнічного та соціального походження, громадянства, сімейного та майнового стану, місця проживання, мовними або іншими ознаками, які були, є та можуть бути дійсними або припущеними, зазнає обмеження у визнанні, реалізації або користуванні правами і свободами, включаючи конституційне право громадян України на рівність доступу до державної служби, у будь-якій формі, крім випадків, коли таке обмеження має правомірну, об’єктивно обґрунтовану мету, способи досягнення якої є належними та необхідними [10].

Висновки. Право громадян на державну службу сягає своїми витокami часів Античності й характеризує одну із сутнісних ознак зародженого в цей самий час інституту громадянства – усталений зв’язок громадянина й держави, зміст якого полягає в спроможності громадянина брати участь у державних справах та в обов’язку держави забезпечувати всім громадянам рівні можливості служити державі.

Свого сучасного значення державна служба (разом із оновленням сенсів категорій “громадянин” і “державна”) набуває за часів буржуазно-демократичних революцій та війн за незалежність XVII–XIX ст. в Європі та Америці. Головна управлінська парадигма того часу – трансформація державної служби із інституту служіння суверену (монарху) в правовий режим участі в управлінні державними справами. Беззаперечним здобутком цієї доби стало закріплення громадського контролю за діяльністю кожної посадової особи державної служби.

Найбільшого розвитку право на державну службу набуло після Другої світової війни, після закріплення його у Загальній декларації прав людини 1948 р. та інших міжнародних договорах і документах. Це право стало одним із основопо-

ложних прав громадянина, яке закріплювалося в національних конституціях і спеціальних законах про державну (публічну) службу більшості держав світу, включаючи частину другу ст. 38 Конституції України і Закон України “Про державну службу”.

Системний аналіз вищезазначених актів чинного законодавства та наукової літератури з державного управління дає змогу зробити висновок, що право громадян на державну службу в Україні – це установлена та гарантована законом можливість для осіб, які відповідають вимогам щодо громадянства України, віку (досягнення повноліття), володіння державною мовою, наявності вищої освіти, що відповідає посаді державної служби, не зазнаючи дискримінації, обійняти вакантну посаду державної служби на конкурсній основі.

Гарантоване ст. 38 Основного Закону право громадян доступу до державної служби передбачає загальні та спеціальні критерії (умови) для осіб, які претендують на вакантні посади державної служби. Відповідні умови визначено Законом України “Про державну службу”, іншими актами чинного законодавства й міжнародними договорами і документами.

Загальними умовами для реалізації права доступу до державної служби є: 1) громадянство України; 2) повноліття; 3) вільне володіння державною мовою; 4) наявність завершеної вищої освіти (для державної служби категорій “А” і “Б” – магістр). Спеціальні вимоги визначаються в ст. 20 Законом України “Про державну службу” для кожної окремо взятої групи посад різних категорій державної служби. Так, для посад категорії “В” (найменша кількість умов) – це “наявність вищої освіти ступеня молодшого бакалавра або бакалавра, вільне володіння державною мовою” [9].

Законодавець також унормовує умови, які обмежують право громадян на доступ до державної служби, що відповідає частині першій ст. 64 Конституції України, яка не включає відповідне право до переліку таких, які не можуть обмежуватися. До таких умов належать: 1) досягнення громадянином 65-річного віку; 2) визнання особи в судовому порядку недієздатною або такою, дієздатність якої є обмеженою; 3) має непогашену і не зняту судимість за умисний злочин; 4) позбавлена судом права виконувати функції державної влади і місцевого самоврядування; 5) піддавалась протягом трьох років адміністративному стягненню за корупційне правопорушення; 6) має громадянство іншої держави (множинне громадянство); 7) не пройшла спецперевірку чи не дала згоду на її перевірку; 8) підпадає під люстрацію.

Відповідні обмеження узгоджуються з міжнародними стандартами у сфері прав людини і не можуть розглядатись як дискримінаційні.

Перспективи подальших досліджень. Обсяги однієї публікації не вичерпують всієї проблематики щодо забезпечення права рівного доступу громадян до державної служби в Україні в період реформування інституту публічної

служби. Зокрема, вимагає свого подальшого узагальнення та аналізу практика реалізації та судового захисту цього права громадян на державну службу; особливості перевірки документів кандидатів, які претендують на вакантні посади державної служби; державно-управлінського статусу конкурсних комісій і порядку їх діяльності.

Список використаних джерел

1. Загальна декларація прав людини : прийнята та проголошена резолюцією Генеральної Асамблеї ООН від 10 груд. 1948 р. № 217 А (III) // Офіц. вісн. України. – 2008. – № 93. – Ст. 3103.
2. Єдиний державний реєстр осіб, щодо яких застосовано положення Закону України “Про очищення влади” [Електронний ресурс] // Офіц. веб-сайт Міністерства юстиції України. – Режим доступу: <http://ustration.minjust.gov.ua/register>. – Назва з екрана.
3. Конституції зарубіжних країн : навч. посіб. / авт.-упоряд. : В. О. Серьогін, Ю. М. Коломоєць, О. В. Марцеляк та ін. / за заг. ред. В. О. Серьогіна. – Харків : Вид-во “ФІНН”, 2009. – 664 с.
4. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 черв. 1996 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
5. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16 грудня 1966 року : ратифікований Указом Президії Верховної Ради УРСР від 19 груд. 1973 р. № 2148-VIII (з двома факультативними протоколами) // Международные акты о правах человека : сб. док. – М. : НОРМА-ИНФРА-М, 1998. – С. 53–76.
6. Науково-практичний коментар до Закону України “Про державну службу” / редкол. : К. О. Ващенко, І. Б. Коліушко, В. П. Тимошук, В. А. Дереть (відп. ред.). – Київ : ФОП Москаленко О.М., 2017. – 796 с.
7. Порядок проведення спеціальної перевірки стосовно осіб, які претендують на зайняття посад, які передбачають зайняття відповідального або особливо відповідального становища, та посад з підвищеним корупційним ризиком : Постанова Кабінету Міністрів України від 25 берез. 2015 р. № 171 // Офіц. вісн. України. – 2015. – № 28. – Ст. 812.
8. Про державну службу : Закон України від 16 груд. 1993 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 1993. – № 52. – Ст. 490.
9. Про державну службу : Закон України від 10 груд. 2015 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 2016. – № 4. – Ст. 43.
10. Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні : Закон України від 06 верес. 2012 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 2013. – № 32. – Ст. 412.
11. Принципи публічного управління. Система для країн Східного Партнерства (програма SIGMA) [Електронний ресурс] // The Principles of Public Administration : A Framework for ENP Countries. – Режим доступу: <http://www.sigmaxweb.org/publications/Principles%20-ENP-Eng.pdf>. – Назва з екрана.

References

1. (2008), “Universal Declaration of Human Rights, adopted and proclaimed by the resolution of the General Assembly of the United Nations of December 10, 1948, No. 217 A (III)”, *Ofitsijnyj visnyk Ukrainy*, vol. 93, p. 3103.
2. Official website of the Ministry of Justice of Ukraine, “The Unified State Register of persons to whom the provisions of the Law of Ukraine “On cleaning power” were applied”, available at: <http://ustration.minjust.gov.ua/register> (Accessed 12 December 2017).
3. Ser'ohin, V.O., Kolomojets', Yu.M., Martseliak, O.V. et al (compilers); Ser'ohin, V.O. (editor) (2009), *Konstitutsii zarubizhnykh krain: navchal'nyj posibnyk* [Constitution of foreign countries: textbook], “FINN” Publisher, Kharkiv, Ukraine.
4. The Verkhovna Rada of Ukraine (1996), Constitution of Ukraine: adopted at the fifth session of the Verkhovna Rada of Ukraine on June 28, 1996, *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, vol. 30, p. 141.
5. (1998), “International Covenant on Civil and Political Rights of December 16, 1966: ratified by Decree of the Presidium of the Supreme Soviet of the Ukrainian SSR dated December 19, 1973, No. 2148-VIII (with two optional protocols)”, in: *Mezhdunarodnye akty o pravah cheloveka. Sbornik dokumentov* [International instruments on human rights. Collection of documents], NORMA-INFRA-M, Moscow, Russian Federation, pp. 53-76.
6. Vaschenko, K.O., Koliushko, I.B., Tymoschuk, V.P. and Derets', V.A. (editors) (2017), *Naukovo-praktychnyj komentar do Zakonu Ukrainy “Pro derzhavnu sluzhbu”* [Scientific and Practical Commentary to the Law of Ukraine “On Civil Service”], Moskalenko, O.M. Publisher, Kyiv, Ukraine.
7. The Cabinet of Ministers of Ukraine (2015), Decree “The procedure for conducting a special examination in respect of persons who are applying for positions, which provide for the taking of a responsible or particularly responsible position, and positions with increased corruption risk” of 25 March 2015 No. 171, *Ofitsijnyj visnyk Ukrainy*, vol. 28, p. 812.
8. The Verkhovna Rada of Ukraine (1993), Law of Ukraine “On Civil Service” of 16 December 1993, *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, vol. 52, p. 490.
9. The Verkhovna Rada of Ukraine (2016), Law of Ukraine “On Civil Service” of 10 December 2015, *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, vol. 4, p. 43.
10. The Verkhovna Rada of Ukraine (2013), Law of Ukraine “On the Principles of Preventing and Comba-

12. Публічна служба. Зарубіжний досвід та пропозиції для України / за заг. ред. В. П. Тимощука, А. М. Школика. – Київ : Конус-Ю, 2007. – 735 с.
13. Рішення Конституційного Суду України від 18 квітня 2000 року № 5-рп/2000 (справа про віковий ценз) // Офіц. вісн. України. – 2000. – № 30. – Ст. 1286.
14. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січ. 2003 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 2003. – № 40. – Ст. 356.
15. Цицерон М. Т. О государстве. О законах / Марк Туллий Цицерон ; пер. с лат. В. О. Горенштейна ; прим. И. Н. Веселовского, В. О. Горенштейна ; послеслов. С. Л. Утченко. – М. : Академ. проект, 2016. – 249 с.
11. “The Principles of Public Administration: a Framework for ENP Countries”, available at: <http://www.sigmaxweb.org/publications/Principles%20ENP-Eng.pdf> (Accessed 07 December 2017).
12. Tymoschuk, V.P. and Shkolyk, A.M. (editors) (2007), *Publiczna sluzhba. Zarubizhnyj dosvid ta propozytsii dlia Ukrainy* [Public service. Foreign experience and offers for Ukraine], Konus-Yu, Kyiv, Ukraine.
13. The Supreme Court of Ukraine (2000), Decision of the Constitutional Court of Ukraine of April 18, 2000 N 5-rp / 2000 (case about age qualification), *Ofitsijnyj visnyk Ukrainy*, vol. 30, p. 1286.
14. The Verkhovna Rada of Ukraine (2003), Law of Ukraine “The Civic Code of Ukraine” of 16 January 2003, *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, vol. 40, p. 356.
15. Ciceron, M.T. (2016), *O gosudarstve. O zakonah* [About the state. About the laws], translated from Latin by Gorenshitejn, V.O., Akademicheskij proekt, Moscow, Russian Federation.